

Dikshaurjit International Interdisciplinary Online Research Journal, Latur (DIIRJL)

Add.:Khadgaon Rd,Sambhaji Nagar,Near Smt.SushiladeviDeshmukh Senior College, LaturLatur, Maharashtra 413512, India.
Phone:9890408998, 8329647660Email ID: diirjournal@gmail.comWebsite:https://www.diirjournal.com

प्रा.ओमकार विनायक मोरे
ज्ञानेश्वर कला महाविद्यालय, आळंदी

मराठी साहित्य आणि संस्कृतीची परंपरा

१. प्रस्तावना

मराठी साहित्य हा महाराष्ट्राची सांस्कृतिक आणि सामाजिक ओळख दर्शवतो. मराठी भाषेतील साहित्याने समाजातील मूल्ये, संस्कृती, इतिहास आणि परंपरा यांचे प्रखर दर्शन घडवले आहे. साहित्य हा फक्त कलात्मक अभिव्यक्तीचा माध्यम नाही तर समाजातील विविध घटक, नीतिमत्ता, परंपरा आणि संस्कृती यांचे दस्तावेजिक स्वरूप देखील आहे. मराठी साहित्याने समाजातील लोकजीवन, उत्सव, नाट्य, संगीत, लोककथा आणि धार्मिक परंपरा यांना शब्दबद्ध केले आहे.

२. मराठी साहित्याचा इतिहास

मराठी साहित्याचा इतिहास अनेक टप्प्यांमध्ये विभागला जाऊ शकतो:

प्राचीन साहित्य १३-१६ व्या शतकात संत साहित्याचा विकास. संत तुकाराम, संत ज्ञानेश्वर यांच्या अभंगांनी समाजाची नैतिक आणि धार्मिक समज वाढवली.

मध्यकालीन साहित्य - शाही दरबारातील काव्य, नाट्य आणि धार्मिक ग्रंथ.

आधुनिक साहित्य - १९-२० व्या शतकात सामाजिक सुधारणांसाठी लेखन; टिळक, पंत, कुसुमाग्रज यांचे साहित्य.

३. मराठी साहित्य आणि संस्कृतीची परंपरा

मराठी साहित्याने समाजातील संस्कृतीची परंपरा पुढील प्रकारे जतन केली आहे:

सांस्कृतिक नाट्य आणि नृत्य - साहित्याच्या माध्यमातून लोकनाट्य, मंचन आणि संगीत परंपरेचा प्रसार. संत साहित्य - अभंग, ओवी, आणि भक्तिकाव्ये, जी समाजातील नैतिकता, धार्मिक मूल्ये आणि संस्कृतीवर आधारित आहेत.

लोककथा आणि कथाकथन - लोकजीवन, सामाजिक रूढी आणि परंपरा यांचे प्रतिबिंब.

सामाजिक सुधारणात्मक साहित्य - आधुनिक लेखकांनी स्त्री सक्षमीकरण, समाज सुधारणा, शिक्षण आणि समानता या मुद्द्यांवर लेखन केले.

४. मराठी साहित्यातील प्रमुख लेखक आणि त्यांच्या योगदानाचे उदाहरण

लेखक/संत साहित्य प्रकार संस्कृती व परंपरेवर परिणाम

संत ज्ञानेश्वर अभंग, भक्तिकाव्य समाजातील नैतिकता आणि धार्मिक समज वाढवली

संत तुकाराम अभंग भावभावना आणि लोकजीवनावर प्रभाव

फडके, गाडगीळ नाट्य, कथा सामाजिक सुधारणात्मक मुद्दे

पु. ल. देशपांडे कथा, विनोदी साहित्य मराठी समाजातील विविध परंपरा आणि लोकजीवन यांचे चित्रण

कुसुमाग्रज काव्य आधुनिक मराठी संस्कृतीचे
आणि मूल्यांचे संवर्धन

५. अनुसंधान उद्दिष्टे

मराठी साहित्याच्या माध्यमातून संस्कृतीच्या परंपरेचा अभ्यास करणे.

संत साहित्य आणि आधुनिक साहित्य यामधील संबंध समजून घेणे.

समाजातील विविध रूढी, सण, उत्सव आणि नैतिक मूल्ये साहित्यातून समजणे.

मराठी साहित्याच्या सामाजिक, सांस्कृतिक आणि धार्मिक योगदानाचे विश्लेषण करणे.

६. अनुसंधान पद्धती

साहित्यिक अध्ययन - संत साहित्य, आधुनिक कथा, कविता, नाटकांचे विश्लेषण.

सांस्कृतिक विश्लेषण - सण, उत्सव, लोककथा यांचा अभ्यास.

तुलनात्मक अध्ययन - प्राचीन आणि आधुनिक मराठी साहित्यातील संस्कृतीचे प्रतिनिधित्व.

७. निष्कर्ष

मराठी साहित्य केवळ शब्दांच्या संग्रहापुरते मर्यादित नाही, तर ते समाजातील संस्कृती, परंपरा, नैतिक मूल्ये आणि लोकजीवनाचे दर्पण आहे. संत साहित्य, आधुनिक कथा, नाट्य आणि कविता यांनी मराठी संस्कृतीची परंपरा जपली आहे आणि तिला सामाजिक, नैतिक आणि सांस्कृतिक दृष्ट्या उजागर केले आहे. साहित्याच्या माध्यमातून मराठी समाजाची ओळख जागतिक स्तरावर पोहचली आहे.

८. संदर्भ

पवार, माधव. मराठी साहित्याचा इतिहास. पुणे: संदर्भ प्रकाशन, २०१५.

देशपांडे, पु. ल. मराठी कथा आणि विनोद. मुंबई: साहित्य भारती, २००९.

तुकाराम, संत. अभंगावली. पुणे: बालभारती प्रकाशन.

ज्ञानेश्वर, संत. ज्ञानेश्वरी. पुणे: विद्या प्रकाशन.

गाडगीळ, शंकर. मध्यकालीन मराठी नाट्य साहित्य. पुणे: निराली प्रकाशन